

ONS BLOEMENDAAL

OUW-BLOEMENDAAL

UITGAVE . J.A.BOSKAMP EN ZONEN OVERVEEN

HERINNERINGEN VAN OUD-BLOEMENDALERS

Het is alweer geruime tijd geleden dat ik op bezoek was bij de heer Koeleman sr. in zijn huis in Schalkwijk, waar hij vertelde over zijn leven, in het bijzonder over de tijd dat hij als melkbezorger in dienst was bij de melkinrichting "Mariënbosch" aan de Boekenroodeweg.

De melkinrichting "Mariënbosch", bestaande uit een boerderij en een melkerij, lag op de plek waar nu het schoolgebouw van de IVO-MAVO "'t Heuveltje" staat. De boerderij was oorspronkelijk een pachtboerderij behorende bij de buitenplaats "Boekenroode". Volgens de eerste steen, gelegd door jonkvrouwe Teding van Berkhout, dateerde de boerderij uit 1095.

Kort na de Eerste Wereldoorlog werd de boerderij gekocht door de heer Warmerdam, tweede zoon van de boer die op de "oude" boerderij van de buitenplaats "Mariënbosch" woonde, aan het einde van de Boekenroodeweg in de weilanden aldaar. De jonge Warmerdam vestigde een melkinrichting in de boerderij aan de Boekenroodeweg, in de dertiger jaren uitgebreid met een groot, laag gebouw met boogramen, de "Melkerij Mariënbosch".

Gedurende de eerste jaren betrok de jonge Warmerdam de melk, de kaas en de boter van de boerderij van zijn vader, later, na de uitbreiding, kwam de melk van verschillende boerderijen in de omgeving, o.a. van "Duin en Vaart" en van de boerderij van het Naaldenveld. Op al die boerderijen werkten en woonden ooms van Warmerdam, de Verdegaals en de van der Velden's.

In die latere jaren werd de kaas en de boter op de melkerij gemaakt, in de uitbouw van de boerderij. Naar oud gebruik werd er, om de kaas- en botermakerij voorspoedig te laten verlopen, op de nok van het dak van deze uitbouw een houten kruis geplaatst.

De melk en melkproducten werden geleverd aan melkboeren in Heemstede en aan, alweer, een oom die een melkwinkel in Zandvoort begon. Elke ochtend kwam deze met paard en wagen naar de Boekenroodeweg om de verse producten op te halen.

Voor de bezorging in de directe omgeving van de melkinrichting had Warmerdam enige bezorgers in dienst. Er was een wijk ten Zuiden van de Zandvoortselaan en een ten noorden die zich tot Bentveld uitstreekte. Het Rijnegomkwartier en omgeving tenslotte was de wijk waar gedurende een lange reeks van jaren de heer Koeleman sr. de melk rondbracht.

De heer Koeleman, afkomstig uit een groot gezin woonachtig onder Santpoort, was al heel jong genoodzaakt de handen uit de mouwen te steken. Toen een zuster van hem trouwde met de Warmerdam van de melkerij "Mariënbosch" lag het voor de hand dat hij bij zijn zwager in dienst kwam. Hij bleef tot aan de opheffing aan het eind van de vijftiger jaren. Daarna opende hij een eigen melkzaak aan de Helmlaan. Zijn wijk, het Rijnegomkwartier ging met hem mee. Tot aan de verhuizing naar de Helmlaan woonde Koeleman, inmiddels met een eigen gezin, in de Indische buurt in Haarlem-Noord. Dat betekende elke dag, in de vroege ochtend en aan het einde van een lange dag een fietstocht van vele kilometers. Zijn werkdag begon meestal zo rond zes uur 's morgens en eindigde in de avond als alles in de melkinrichting was opgeruimd en de machines, de tanks, de melkbussen en kannen waren schoongemaakt.

De heer Koeleman heeft in de loop der jaren op verschillende manieren de melk naar zijn klanten gebracht: met de hondekar, de fiets, de handkar en met paard-en-wagen! Op de kar de grote melkbussen met koperen kraantjes, bij vorst ingepakt in een spierwitte molton

hoses, aan de bussen hangend de litermaat om de gewenste hoeveelheid melk mee af te meten. In laden, de boter, waarbij margarine en roomboter niet in eenzelfde lade mochten worden vervoerd. Wanneer de bussen op de wagen leeg waren, werd er opnieuw

"getankt" op de melkinrichting. Vooral op zaterdag werden er heel wat ritjes gemaakt, want dan kregen de klanten de melkboer twee maal aan de deur, waarbij dan in de tweede ronde grote hoeveelheden room, 's morgens besteld, werden afgeleverd.

Op die zaterdagen at het personeel tussen de ronden in de wijk door, op de melkerij. Mevrouw Warmerdam liet een van haar kinderen bij de bakker vers witbrood halen. Dit werd dan, nog warm, in de lengte doorgesneden, met boter besmeerd en met suiker bestrooid. Gezeten aan de grote tafel werd er door alle aanwezigen gezamenlijk gegeten, waarbij grote hoeveelheden warme thee gedronken werd.

Koeleman kende zijn wijk door en door en was op de hoogte van de omstandigheden van vele van zijn klanten. Waar dat nodig was bood, hij zijn diensten aan. Wanneer iemand een dienstbode zocht, omdat de vorige wegens huwelijk vertrok, dan bemiddelde Koeleman en zo vond een reeks meisjes uit Vogelenzang via hem een goede betrekking in Aerdenhout. Maar ook op andere wijze maakte hij zich onmisbaar. Bij ijzel of sneeuwval gaf hij een "lift" aan oudere buurtbewoners, wanneer die naar de tramhalte bij de Viersprong moesten, of later, naar het station Heemstede-Aerdenhout. Gezeten op de bok, naast Koeleman kwam men veilig daar waar men wezen wilde en een half uurtje eerder of later klaar met de dagtaak was nooit een punt van belang.

In de herinnering van de heer Koeleman nemen de oorlogsjaren een belangrijke plaats in. Vooral de laatste oorlogsjaren waren eigenlijk een voortdurend gevecht tegen de bezetters, waarbij Koeleman opkwam voor de belangen van zijn mensen uit het Rijnegomkwartier. Hij wist waar zieken waren, waar de gezinnen met jonge kinderen woonden, waar een pasgeboren baby was of waar de vrouw een kind verwachtte. En altijd weer zag hij kans daar, waar het nodig was iets extra's te brengen. Geen wonder dat vele bewoners van het Rijnegomkwartier hun melkboer op handen droegen!

Verschillende malen zag hij kans met zijn kar met melkbussen langs de patrouillerende Duitsers te komen, die op het laatst alles vorderden.

Zelfs zijn fiets heeft de heer Koeleman gedurende de hele oorlog weten te behouden. Daarvoor was het dikwijls nodig, na een waarschuwing van vrienden de ronde door de wijk te onderbreken en naar de melkerij terug te gaan. De fietsen werden over de hoge schutting op het terrein van Bos- en Landzicht gegooid, waar dan weer een vriendelijke hand was die ze in veiligheid bracht.

En er was nog al eens een inval bij de melkinrichting! Vandaaruit werd gedurende lange tijd een illegale krant verspreid, later zelfs enige maanden lang op de zolder gedrukt! Altijd weer zag men kans op tijd alle aanwezige verboden zaken te laten verdwijnen, eenmaal was het zelfs nodig de aanwezige illegale blaadjes te laten verdwijnen in een van de nog halfvolle melktanks.

Na de oorlog heeft de melkinrichting nog een kleine vijftien jaar voortbestaan. Aan het eind van de vijftiger jaren moest de heer Warmerdam wegens ziekte de zaak sluiten, in een periode dat vele kleinere melkinrichtingen ophielden te bestaan. De boerderij en de melkerij werden verkocht, er werd mee gespeculeerd maar alle plannen liepen op niets uit. Na een aantal jaren van leegstand volgde afbraak, waardoor een markant complex gebouwen met een voor Aerdenhout historisch interessante geschiedenis verdween.

Links de melkfabriek die is gebouwd in 1932/1933 in de stijl van een Nedersaksische boerderij en rechts de boerenwoning, die als pachtboerderij is gebouwd in 1905 en als woonhuis werd gebruikt door de familie Warmerdam. Aan de gevel van het woonhuis hangt het bord 'Melkerij Mariënbosch' (Bron: Familie Warmerdam)

Wetenswaardigheden rondom de voormalige melkerij Mariënbosch in Aerdenhout

Arnold Pieterse

Meer dan dertig jaar heeft er in de vorige eeuw aan de Boekenroodeweg in Aerdenhout een melkfabriek gestaan, die samen met een boerenwoning, de naam had 'Melkerij Mariënbosch'. De fabriek was gebouwd in de stijl van een Nedersaksische boerderij, om niet op te vallen tussen de Aerdenhoutse villa's.

udere Aerdenhouters zullen zich melkerij Mariënbosch nog herinneren, op de plek aan de Boekenroodeweg waar tegenwoordig het Montessori College staat. Over deze melkerij, die bestond uit een speciaal voor de bereiding van melkproducten gebouwde fabriek en een boerenwoning, is al het een en ander geschreven. In de eerste plaats was dit in een artikel in *'Ons Bloemendaal'* uit 1989 met herinneringen van de heer Koeleman, die jaren lang in dienst is geweest van de melkerij als melkbezorger. Hij vertelde onder andere dat zijn zwager, de heer Leonardus (Leen) Warmerdam, die de eigenaar was van de melkerij, deze heeft genoemd naar zijn ouderlijk huis, de buitenplaats, die ongeveer een kilometer verderop aan de Boekenroodeweg ligt. Een deel van Mariënbosch is, na een brand in 1910, jarenlang gebruikt als boerderij en werd in die tijd gepacht door de vader van de heer Warmerdam. In een artikel uit de *Oprechte Haarlemse Courant* van 28 maart 1933 wordt de opening van de melkfabriek uitvoerig beschreven. Hieruit blijkt dat de Dienst Publieke Werken in Bloemendaal eerst veel bezwaar maakte tegen de bouw van een bedrijfspand tussen de Aerdenhoutse villa's. Maar door een gebouw te ontwerpen in de stijl van een Nedersaksische boerderij, met een rieten dak, dat helemaal niet deed denken aan een fabriek, konden de bedenkingen van Publieke Werken worden weggenomen.

De vooroorlogse periode

De melkerij bestond eerst alleen uit een boerenwoning, die in 1905 als pachtboerdrijf was gebouwd in opdracht van jhr. Pieter Teding van Berkhout, indertijd de eigenaar van het landgoed Boekenroode. Op een foto, die vòòr 1915 van de boerenwoning is genomen, is ook de grote vijver te zien waar het beekje de Relle doorheen stroomde. Omdat de oprijlaan van Boekenroode langs de boerenwoning naar de Boekenroodeweg liep (dit is nu een deel van de Teding van Berkhoutlaan), is de vijver vermoedelijk aangelegd om de entree van de buitenplaats te verfraaien. In 1922 kwam Pieter Teding van Berkhout in ernstige financiële problemen en moest hij Boekenroode verkopen. Delen van het landgoed zijn verkaveld en in 1923 kocht de heer A.D. Huijsman, lid van de directie van de drukkerij Enschedé in Haarlem, het stuk grond met de boerenwoning.

VOGELENZANG, — Boerderij op Boekenrode.

Ansichtkaart met daarop de voormalige boerenwoning, die in 1905 is gebouwd als pachtboerderij en hoorde bij de buitenplaats Boekenroode. De foto is genomen vòòr 1915, omdat op de kaart staat vermeld dat het huis in Vogelenzang ligt. Aerdenhout werd voor het eerst genoemd in het adresboek van de gemeente Bloemendaal in 1915. Vòòr die tijd liep de grens tussen Vogelenzang en Overveen ter hoogte van de Zandvoorterweg (Bron: Familie Warmerdam)

'De gemeente Bloemendaal wilde eigenlijk geen bedrijfspand in een villawijk'

Advertentie van de melkfabriek uit het adresboek *Help U Zelf* van 1944

V.l.n.r.: De heer Leen Warmerdam (1897-1960), zoon Kees (1924-2005), de secretaresse juffrouw Hoes, zoon Ben (1925-2014), mevrouw Johanna Warmerdam-Koeleman (1900-1942), zuster van juffrouw Hoes (staand). De foto is omstreeks 1930 genomen vóór het woonhuis van de familie Warmerdam (de voormalige pachtboerderij) (Bron: Familie Warmerdam)

De heer Huijsman is niet in dit huis gaan wonen. Wel liet hij in 1923 een klein zomerhuis, dat maar uit één verdieping bestond, tegen de achtergevel van het huis aan bouwen. Hij verkocht omstreeks 1924 de boerenwoning, met een stuk grond langs de Boekenroodeweg, aan de toen nog jonge Leen Warmerdam. Hij vestigde er de melkerij. In 1932 liet Warmerdam naast zijn huis de melkfabriek bouwen, die is ontworpen door mijn vader, architect W.J. Pieterse. De gemeente Bloemendaal wilde eigenlijk geen bedrijfspand in een villawijk, maar ging uiteindelijk toch akkoord omdat het pittoreske ontwerp met een rieten dak, heel goed harmonieerde met de omgeving. De fabriek kreeg voor die tijd heel moderne apparatuur. Een deel van de grond aan de Teding van Berkhoutlaan is in 1932 door de heer Huijsman verkocht aan de katholieke kerk voor de bouw van de Antoniuschool. De grote vijver in de Relle kwam op het schoolterrein te liggen en is daarna verwaarloosd. Uiteindelijk is de vijver gedempt in verband met de bouw van een kleuterschool, maar tegenwoordig is er nog steeds een stukje van de Relle te zien op het terrein van de Antoniuschool. In 1934 heeft Huijsman zijn kleine zomerhuis om laten bouwen tot een huis met drie verdiepingen. Dit vernieuwde zomerhuis werd ook door mijn vader ontworpen. In de laatste vooroorlogse jaren heeft Huijsman een deel van het huis aan Warmerdam verhuurd, die er zijn kantoor vestigde.

De oorlogsjaren

Een tragische gebeurtenis was het overlijden, op 5 december 1941, van Johanna Koeleman, de vrouw van Leen Warmerdam. Hij bleef met acht minderjarige kinderen achter, van wie de jongste nog maar drie jaar oud was. In het voorjaar van 1943 probeerde de tweede zoon van Leen Warmerdam, Ben, toen achttien jaar, Engeland te bereiken en zich daar te melden als vrijwilliger voor het geallieerde leger. Hij reisde via België en Frankrijk naar Zwitserland in de hoop vandaar via Portugal naar Engeland te komen. Hij werd echter bij de Zwitserse grens gearresteerd en zat vervolgens anderhalf jaar in een concentratiekamp. De oudste zoon, Kees, is in de laatste oorlogsjaren betrokken geweest bij het drukken en verspreiden van het illegale krantje *De Patriot*. De krant werd op de bovenverdieping van het zomerhuis gedrukt. Nel Blom-Warmerdam, de nog in leven zijnde zuster van Kees Warmerdam, vertelde mij dat er via een deur een directe verbinding was met hun woonhuis. De ondergrondse activiteit in de melkerij was

vooral riskant omdat de Antoniuschool, op nog geen honderd meter afstand, als onderkomen werd gebruikt door Duitse militairen. Het illegale krantje werd in 1944 en 1945 rondgebracht door heel jonge meisjes. Een van deze koeriersters was Annemieke ten Berge (later Poelmann-ten Berge), die nog steeds in Aerdenhout woont. Zij was in 1944 nog maar vijftien jaar oud. Haar ouders wisten niets van deze gevaarlijke bezigheden af.

De naoorlogse periode

Na de oorlog is de melkfabriek weer vol in bedrijf gekomen en uit die tijd heb ik ook nog herinneringen. Het was bij de fabriek altijd een drukte van belang. Vrachtauto's met melkflessen reden af en aan via zowel de Boekenroodeweg als de Teding van Berkhoutlaan, waar een pad (het melkpad) naartoe liep. Het in- en uitladen gebeurde aan de achterzijde van de fabriek, aan de kant van het melkpad. Wanneer je de fabriek aan de voorkant binnenging, moest je een steil trappetje aflopen, omdat de vloer van de fabriek een paar meter lager was dan de aangrenzende voortuin. De machines in de fabriek maakten in mijn herinnering een hels lawaai. Een deel van het zomerhuis van de heer Huijsman werd in de jaren 1947-1955 bewoond door zijn zoon en schoondochter. Hierna heeft de heer Warmerdam het zomerhuis met de omliggende grond van de familie Huijsman kunnen kopen. Uiteindelijk is dus het hele zomerhuis met bijbehorende grond onderdeel geworden van de melkerij. In 1957 is er een fusie tot stand gekomen tussen de melkerij Mariënbosch en de Haarlemse Melkinrichting N.V. De Sierkan. De productie van de fabriek in Aerdenhout werd stilgelegd en Leen Warmerdam heeft zich uit het bedrijf teruggetrokken. Het is verder gegaan als een verkooppunt voor melk en melkproducten en werd geleid door zijn zoon Kees. In 1960 overleed de heer Warmerdam onverwachts. Een paar jaar later besloot Kees Warmerdam volledig met het bedrijf te stoppen. Na verkoop in 1961 zijn later de verschillende gebouwen afgebroken, waarbij de eerste steen van de melkfabriek, die in 1932 door Kees Warmerdam is gelegd, onbeschadigd kon worden losgebikt. Het stuk terrein heeft lang braak gelegen, tot het in de jaren zeventig van de vorige eeuw is gekocht door het bestuur van de IVO-MAVO-school 't Heuveltje in Bloemendaal. Er is aan de Boekenroodeweg een nieuwe school gebouwd voor 't Heuveltje. Tegenwoordig heet de school het Montessori College Aerdenhout – Dunamare.

Door de auteur bijgewerkte plattegrond uit 1923, getekend door N. van Keulen, met daarop de boerenwoning (blauw) en het daaraan vastgebouwde zomerhuis (rood) van A.D. Huijsman (Bron: Publieke Werken Gemeente Bloemendaal)

Het zomerhuis van de familie Huijsman, dat tegen de achtergevel van de boerenwoning (de voormalige pachtboerderij) was aangebouwd (Bron: Familie Warmerdam)

Links: Annemieke ten Berge, 15 jaar oud, in de tijd dat zij als koerierster het illegale krantje De Patriot rondbracht, dat werd gedrukt in de melkerij Mariënbosch. (Bron: Annemieke Poelmann-ten Berge) Rechts: Nel Blom-Warmerdam op 25 augustus 2016 (Bron: Arnold Pieterse)